

הרב יואב רוזנטל

קונטרס ברכת החמה

(ובו עניני ברכת החמה, ניסן, פסח וליל הסדר)

כתבתיו בס"ד בשנת תשמ"א לקראת ברכת החמה שנאמרה אז, וכעת ערכתי והכנתי מאמר זה לדפוס לכבוד ברכת החמה הבאה עלינו לטובה בי"ד ניסן ה'תשס"ט בעז"ה, וגם קיצרתי בהרבה על מנת שלא להלאות את הקוראים הנכבדים. הרבה יסודות יש במאמר זה ורובם ידועים ועל כן לא ציינתי בחלקם את המקור מפאת קוצר הזמן, כל אלו ויותר ממה שיש לפניכם הם יסודות שקיבלתי מרבותי ובעיקר מהגר"י הוטנר והגר"ח פרידלנדר זצ"ל והלא המה נמצאים בהרחבה בספריהם הקדושים יקחם המבקש משם. והשי"ת יזכנו לראות באור הגאולה במהרה דידן והיה אור הלכנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים בב"א.

איתא ברה"ש (י): מחלוקת ר"א ור' יהושע מתי נברא העולם - בתשרי או בניסן: תניא דא"א בתשרי נברא העולם כו' בתשרי עתידין ליגאל, ריה"ו אומר בניסן נברא העולם כו' בניסן עתידין ליגאל.

והגמ' שם (יב.) פוסקת כר' יהושע שבניסן נברא העולם. (ויעז"ש מחלוקת חכמי ישראל וחכמי אוה"ע לגבי המבול). ומה"ט אנו מברכים ברכת החמה בניסן, לפי זמן תליית החמה בראשונה, וכמבואר ברש"י שם (ד"ה ולתקופה כריה"ו), ע"ש. [וע"ע רש"י בברכות (נט): ד"ה בתקופתה וד"ה כל כ"ח שנים].

ויעז' ברה"ש שם ברש"י (ד"ה חכמי ישראל) ותוס' (ד"ה למבול) שהגם שהעולם נברא בניסן, עכ"פ לבריאת העולם ותחילת השנים מונים מתשרי כר"א. והדבר צ"ב.

והנה בהמשך הגמ' שם (כז.) אמר רב שמואל בר יצחק כמאן מצלינן האידנא זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כר"א דאמר בתשרי נברא העולם. והקושיא נשאלת מאיליה הרי לעיל נפסק כריה"ו ולא כר"א ואיך אנו עושים בפועל כשניהם (ברה"ש אמרינן "זה היום תחילת מעשיך" ואילו ברכת החמה אמרינן בניסן ולא בתשרי)? וכאן לכאן לא יועילו דברי רש"י ותוס' הנ"ל דלפי ריה"ו א"א לומר אז "תחילת מעשיך"? וכבר הקשו את הסתירה התוס' (כז. ד"ה כמאן) יעז"ש, ובסו"ד מובאים דברי ר"ת שמחדש שאלו ואלו דברי אלוקים חיים ובתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן. ע"ש היטב.

והנה תירוץ ר"ת לכאן אינו מובן, דידוע שזמן הינו תוצאה (פונקציה) של מקום ותנועה, [ויעז' ברש"י חגיגה (ריש יב. ד"ה והשתא) עש"ה], וקודם הבריאה בפועל לא שייך מושג "זמן", [וכמו שתירץ אחד מגדולי חכמי הטבע את השאלה מה היה חמש דקות קודם בריאת העולם - שהשאלה אינה שאלה כלל דקודם בריאת העולם לא היו "חמש דקות"! וגם זמן הוא בריאה]. וכן לגבי המושגים של יום ולילה וחודשים, כל זה נקבע ע"פ תנועת השמש והירח, והרי הם עדיין לא נבראו עד ניסן, ואם כן מה שייך "תשרי" קודם הבריאה?

וצ"ל דהיו אז מושגים אחרים לגמרי - וכמו בשבעת ימי בראשית ששימש בהם האור הגנוז (ואפי' אחרי בריאת ותליית השמש והירח - הם לא "שימשו" עד אחרי שבת), ובכל זאת יש שם מושג של "ערב" ו"בוקר" ו"יום" בלי שמש וירח, ועל כרחך שהיו אז מושגים אחרים של יום וזמן המתהווים בהתאם לאור הגנוז ומושגים למשיגים באור זה, (כמו שיום ולילה שלנו מושגים לנו ע"י תפיסת השמש וירח היוצרים אותם). ואותו דבר היה קודם הבריאה בפועל - לא זמן במובנים שלנו פעל אז אלא מושג אחר, (דהיינו בזמן ה"עלה

במחשבה" היתה בריאת "זמן" אחרת). והדברים צריכים ביאור והרחבה, כמו שיתבאר להלן בס"ד, (ועי' יתבארו יסודות עמוקים^{אוצר החכמה} בכל עבודת החגים הנוגעים לחודשים אלו של ניסן ותשרי בעז"ה):

במהלך הבריאה היו השתלשלויות שונות - ביקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, וראה שאין העולם יכול להתקיים, שיתף מידת הרחמים ובראו. וידועים הדברים הנאמרים במאמר חז"ל זה - לא שהיתה פה חרטה או אי תכנון טוב ח"ו, אלא להיפך, "סוף מעשה במחשבה תחילה" - כמו מתכנן שקודם מעלה על הנניר את התכנית המוגמרת של מפעלו - ואח"כ מתחיל לבנות, ובבנייה עצמה לא מופיעה מיד הצורה הסופית - ה"ה כאן אצלנו, ה"עלה במחשבה" היינו - התכנית הסופית שאליה צריך העולם להגיע - מידת הדין - ולא "נהמא דכסופא", וזה "עלה במחשבה תחילה", וזה ג"כ "סוף מעשה" - ביקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין. אבל על מנת לבצע בפועל - אין העולם יכול להתקיים וצריך לשתף ג"כ מידת הרחמים, (כעין פיגומים בשעת הבניה), וזה בעוה"ז, אבל לעת"ל - הכל בדין! וידועים דברי האריז"ל שלעת"ל הלכה כב"ש. [ויעו' בענין סוף מעשה כו' בערבי נחל פר' קרח (דרוש א) וברבינו בחיי (בפתיחה לפר' תזריע) ואכ"מ].

ושני שלבי בריאה אלו מהווים הסבר בתירוץ ר"ת: עלה במחשבה לברוא את העולם בתשרי, היינו המדרגה של "עלה במחשבה" היא בבחינת "תשרי", ושייכת למושגים של חודש זה - חודש הדין - זה היום תחילת מעשיך, היום "הרת" עולם (בבחינת הריון). משא"כ הבריאה בפועל שהוצרכה למידת הרחמים, נבראה בבחינה של חודש "ניסן" - חודש הרחמים (בבחינת לידה בפועל). [ועי' רסיסי לילה (אות נא)]. וממילא "זכרון" ליום ראשון ויום הדין עבדינו בתשרי שבו המחשבה תחילה, וברכת החמה בניסן שבו הבריאה בפועל.

וממוצא דבר מתגלות ועומדות מול עינים מעמיקות שתי מערכות נפרדות (ומקבילות) - "תשרי" עם כל עניניה בבחינת דין ו"עלה במחשבה", מול "ניסן" עם כל עניניה בבחינת רחמים ו"עשייה בפועל". וסביב נקודה זאת יסובו דברינו, ונאמר:

במגלה עמוקות לחג הפסח כתב שניסן זמן בדיקת חמץ מהגוף, ותשרי זמן בדיקת חמץ מהנשמה לעשות תשובה שלמה. עכ"ל. ואמנם רואים אנו שבמערכת החגים הקשורה לניסן: פורים, פסח, שבועות (והיחסים ביניהם יתבארו לקמן אי"ה) יש עניני אכילה. [יעויין פרי צדיק לט"ו בשבט (אות ה) שאז תיקון האכילה והכנה לפורים ופסח]. פורים - כולו לכם [יעו"ה פחד יצחק פורים (ענין ח)], ימי משתה ושמחה. פסח מצותיו אכילה - מצה, פסח, מרור, ארבע כוסות. שבועות - הכל מודים דבעצרת בעינן נמי לכם (וידוע שהדרגה של תורה - גם גשמיות "הציע שמי השמים על הארץ" וכו', וכן פסח - פה סח, מקום החיבור של גוף ונפש והכל ענין אחד ואכ"מ). לעומת מערכת החגים של תשרי: רה"ש, יו"כ, סוכות, שרובם ככולם עניני רוחניות: רה"ש - תשובה, שופר, (והוא יו"ט שמותר לכתחילה לצום בו!). יו"כ - כולו לה' (ההיפך מפורים). סוכות - ארבע מינים וסוכה. [עיי' מחצית השקל (או"ח סי' תקכט ס"ק ג) שבסוכות אין מצות סעודה ביום ראשון דטרודים במצות סוכה וארבע מינים, משא"כ בפסח. ודו"ק!]. וגם הדין בימים אלו הוא לפי עינים: בפסח - תבואה, עצרת - פירות האילן, ואילו בסוכות - על המים שזה יותר רוחני. ואפי' חנוכה (שאז סיום ימי הדין של רה"ש כידוע) עיקרו - הלל והודיה ולא משתה ושמחה כבפורים! [יעויין פחד יצחק חנוכה (מאמר טו) שבגלות פרס היה מהלך של "זה קם זה נופל" בהזדווגות עמלק ששלח טרוניה, והתעצם בגלות יון ששם זה קם זה נופל בעצמותה דהוי גלות החכמה. עש"ה. והביאור הוא שבגלות פרס - מצ"ע לא מתנגדים לקיום ישראל ורק עמלק מוציא זאת לפועל אצלם ע"י כתיבת טרוניה ועיקרה התנגדות לקיום הפיזי גופני של עם ישראל, ואילו אצל יון

זוהי התנגדות לרוחניות של כלל ישראל, ובעצמותה טרוניה יותר גדולה - גדול המחטיאו מן ההורגו! וכן הניצחון - פה גופני ופה רוחני. וא"ש לדברינו שחנוכה - המשך תשרי, ופורים קשור לניסן. ודו"ק היטב! ויעויין משנ"ב או"ח (סי' עתר אות ו) דבפורים ניצלו הגופים ובחנוכה הנשמות, וע"ש הנפ"מ למעשה היוצאת מזה, עש"ה!].

בכל דבר יש שתי מערכות: פנימית וחיצונית - עשרת הדברות מול עשרה מאמרות. ובבריאת העולם התגלה ההבדל בין החודשים (תשרי ניסן) במערכה של עשרת המאמרות בבחינת דין ורחמים. [וחודש ניסן תחילת הקיץ - ימי חסד, ותשרי תחילת החורף - ימי דין. ולכן בחורף הלילות ארוכים, ובקיץ - הימים! ועיין הגדת פרי חיים לר' אברהם חיים מזלאטשוב בדרוש לשבת הגדול בענין חודש האביב (א"ב כסדר) ותשרי (תשר"ק - הפוך)]. וכעת נעמוד על ההבדל ביניהם במערכה של עשרת הדברות, ושילוב שניהם יסביר את ההבדלים (כעבודה) בפועל הקיים ביניהם כמש"כ לעיל שזה שייך יותר לגוף וזה לנשמה: השיא של ^{אוצר החכמה} "מערכת ניסן" הינו בשבועות (וכמש"כ הרמב"ן שפסח ושבועות - חג אחד מארך, והימים בינתיים - חול המועד, ושבועת ימי פסח הם למעשה הכנה של יום לשבוע), ושבועות עומד בסימן "חמישים" (וזה לא רק בשבועות אלא זה מוכיח על כל המהלך והמערכה שנמצאים בבחינה זו. ובפסח ניצלו ממ"ט שערי טומאה, וכן בפורים - יעשו עץ גבוה ^{קטנות} חמשים אמה כנודע מענין מרדכי והמן ע"ש במהר"ל ואכמ"ל).

ואילו השיא של "מערכת תשרי" הוא שמחת תורה ו"שמיני" עצרת. וזהו החג היחיד שיש בו שמנה ימים! [וגם חנוכה, שקשור למערכת תשרי כידוע. ויעו"ה ברבינו יהונתן מלוניל בשבת (כא:): שהטעם שתיקנו בחנוכה ח' ימים הגם שהנס דשמן היה רק ז' ימים, וכקושיית הב"י הידועה, מכיון שהיו שמחים ומזכירין מעשה ניסים "כשיעור יו"ט הארוך מכל המועדות" ומבואר להדיא שחנוכה קשור לסוכות דוקא. "בני בינה ימי שמנה". ואכמ"ל]. והוא עומד בסימן "שמיני".

ולמעשה שתיהן (ניסן ותשרי) הן בחינות של "בינה" - התפשטות חכמת התורה ודרגה שמעל לטבע. אולם אלו שתי דרגות שונות, כאשר הראשונה היא דרגת שלימות גמורה כשכל העולמות והמידות מתוקנים תיקון גמור, וזאת דרגת ביטול הרע (שיש לו מ"ט דרגות בלבד כנודע), והעלמות ה"זה לעומת זה", (וזה הענין שבברית אין זה לעומת זה כמו שיש בכלליות הטוב ורע בעולם, ואכמ"ל). וזה למעשה הדרגה של לוחות ראשונות (שאז היה ביטול הרע וביטול המיתה וכו'). לעומת בינה בדרגת "שמיני" שהיא רק תיקון כללי של ז' המידות והכנה לתיקון הגמור - דרגת לוחות שניות. [ויעויין שהש"ר (פר' ז אות ד) אריב"ל ראוייה היתה עצרת של חג (שמחת תורה) שתהיה רחוקה חמישים יום, כנגד עצרת של פסח (שבועות), רק שבזה יוצאים לימות החורף (דין) ואין בהם ללכת ולחזור, ומשל למלך שהיו לו בנות "קרובות" ו"רחוקות" וכו' עש"ה. ומבואר שבסוכות זה בבחינת "רחוק" ולכן רק ח' ימים, ובפסח "קרוב", (וגם זה נקבע ע"פ קיץ וחורף וכמש"כ), ולכן חמישים! והדברים נפלאים]. וא"כ גם מצד תוכנם שייכת מערכת ניסן ללוחות ראשונות ומערכת תשרי ללוחות שניות, וגם בפועל ניתנו לוחות ראשונות בזמן דניסן ולוחות שניות בזמן תשרי!

ולסיכום נאמר - מהלך החגים במבט של עשר מאמרות: רחמים לעומת דין. ובמבט של עשרת הדברות: לוחות ראשונות מול לוחות שניות, ושילוב שניהם יוצר ומוליד מהלך של עבודת הגוף מול עבודת הנשמה. והביאור בדברים כך הוא:

במעגל החגים (פסח שבועות סוכות) נקרא פסח "חג האביב" - הכניסה לעבודת ה', שבועות "חג הקציר" - קבלת המצות ועשייה בפועל, וסוכות "חג האסיף" - סיכום העבודה וזמן השמחה כידוע ומבואר בארוכה בפחד יצחק ועוד.

בפסח שהוא במידת הרחמים מושפעת התערוותא דלעילא על מנת להכניס את האדם למעגל עבודת ה' שמטרתה - שלימות גמורה - הכוללת ג"כ שלימות הגוף (וזהו עיקר התיקון וגמרו כנודע, וטוב מאוד - זה יצה"ר), ואז מקבל האדם ס"ד בעבודה גופנית וזה למעשה הכניסה לעבודת ה' כשפסח ושבועות מהווים יחידה אחת בבחינת: קבלתם מלכותי - קבלו גזירותי כנודע ויבואר אי"ה לקמן בהרחבה. (ואז העבודה דוקא ע"י אכילה ושתית ארבע כוסות, דהכל למעשה התערוותא דלעילא).

אוצר החכמה

ותכלית העבודה - צריכה להיות בסוכות שאז גם הגוף הופך לנשמה כנודע מהרמח"ל שאדה"ר קודם החטא גופו היה בחינת נשמה, ונשמתו - נשמה לנשמה ואכמ"ל. ואז האדם נמצא ומקבל הכל בדין בהתערוותא דלתתא ע"י עבודתו, וזהו התכלית הגמור של "סוף מעשה". וסוכות בבחינה זו הינו בחינה של עוה"ב וענני כבוד, וזה היה צריך להיות מצב עם ישראל אלמלא חטא העגל. [ואז גם היו נכנסים ישר לא"י, וע"ה בספורנו (ויקרא כה-כג) שהשמים שמים לה' זה א"י והארץ נתן לבנ"א היינו חו"ל]. אבל אחר שחטאו - נכנס לשלב הגמור בעבודה מהלך של כפרה והתחדשה אז מערכה חדשה של: רה"ש - יו"כ - סוכות, וסיום התיקון בעיקרו הוא על נשמת האדם דהגוף אינו מתוקן תיקון שלם וצריך עדיין לגזירת המיתה - ואז הנשמה נכנסת לגן עדן. ומכיון שנשארה גם בחינת הדין וגם בחינת לוחות שניות - אנו מתעלמים מהגוף ואין לנו את התעדל"ע לתקן גם אותו כבפסח, והתיקון נשאר לא גמור. והסוכות שיש לנו כיום הם בבחינת לוחות שניות - ומעלים את הנשמה, ובבחינה מסוימת מתעלמים מהגוף. [ויש לרמז זאת בכוונת הגמ' שבסוכות לא ראינו שינה בעינינו - דאינו זמן דגוף ולא נותנים לו את חלקו]. אמנם בפסח שנשארה עבודת הגוף הוא מכיון שאז תחילת העבודה ויש גם התעדל"ע שלא תלויה במעשינו ודרגתינו כלל, [ועכ"ז אחר חורבן ביהמ"ק נלקחו חלק מהכלים ואין אנו יכולים לעשות הקרבן פסח]. ובסוכות יש התעדל"ע שממילא מושפעת בהתאם לדרגה. עצם עבודת סוכות - התעדל"ע בעבודה עצמית - ארבע מינים - להוריד שפע. וארבע המינים מקבילים לארבע כוסות - כנגד שם הוי"ה. וכ"כ המצה - נהמא דמהימנותא וכן הסוכה - צילא דמהימנותא. אבל כ"א בהתאם לבחינתו. [מה שתפילת טל ביום ראשון של פסח, וגשם ביום אחרון של חג - היינו כמש"כ שבפסח הוא התעדל"ע, ולכן ביום הראשון כבר מקבילים, משא"כ גשם שתוצאה מהעבודה והחג - התעדל"ע ולכן רק בסוף (אחר שנידונים בהו"ר). וכ"כ טל עצמו - התעדל"ע - לא פוסק (עיי' תחילת תענית), וגשם - התעדל"ע - ע"י עבודתנו, וכן בחג נידונים על המים, משא"כ לא מצאנו דין על טל. ודו"ק]. וממילא בסוכות שלא הגיעו עדיין לתכלית, עיקר הדגש שם זה על "חציו לה". ולכן ג"כ צריך במערכה של "מים נוראים" עניני שמירה - שעיר לעזאזל ביו"כ, וסוכות להגנה. (ומחלוקת התנאים אם סוכות - לצל או כנגד ענני הכבוד - כנגד שתי בחינות אלו של סוכות). דהגוף אז עוד לא מתוקן. משא"כ בפסח שבבחינתו (של התחלה וכניסה לעבודה) - נשאר עדיין בחינת לוחות ראשונות כמש"כ, גם הגוף מיתתקן (מצד הס"ד שניתנת בהתחלה) - ואי"צ שום שמירה - וליל שימורים הוא! וה"ה לפורים שמשתכרים אז (וטעם ארבע כוסות - כיי' פורים, ומעין יין המשומר, ומורה על תיקון עץ הדעת, ואכמ"ל). ומבואר ע"פ כ"ז בכללו מהלך מעגל החגים. [יש עוד להוסיף שהענין שבסוכות יש שבעים פרים - אומות העולם מוזמנים, ובפסח לא, דבפסח שמשתייך ללוחות ראשונות ל"צ "וניפלינו" כידוע מדרגת לוחות ראשונות ואין שייכות לאומות, (ודוקא אחרי חטא העגל שחזרה גזירת מיתה הוצרך משה לבקשת "וניפלינו אני ועמך", אבל קודם בזמן לוחות ראשונות היה זה ממילא - אני אמרתי אלהים אתם כו' כידוע). משא"כ בסוכות - לוחות שניות. וביתר עומק - בפסח צריך חמישים יום (ז' פעמים ז'), ובסוכות שבע, דבפסח מתנקים מזוהמת מצרים לקראת התיקון הגמור וביטול הרע ולכן

עובדים על הרע של שבעים אומות בצורה שזה מופיע בנו בלי להתייחס כלל לאומות עצמן - עקירה מהשורש, משא"כ בסוכות שאין ביטול גמור לרע והאומות נשארים קיימים במציאות - ולכן מתייחסים לרע כמו שמופיע בפועל בעולם. ודו"ק].

ולפי כל האמור אפשר לראות את ההקבלות שיש בין שתי המערכות - כשכל פרט מותאם לבחינה שלו:

שתי המערכות נמצאות בשני החודשים שבהם יש ענין של בריאת העולם, שני החגים מורכבים בעיקרם משבעה ימים (כוללים כל הבחינות). שני החגים נמצאים במרכז החודש - בעת מילוי הלבנה (הרומזת לישראל כידוע). והם משפיעים על כל החודש - בתשרי ההשפעה ברורה - כל מהלך החגים משתרע כל פני כל החודש. ובניסן הענין בזה הוא מש"כ בהגדה יכול מר"ח וכו', וביאר המלבי"ם שהה"א נובעת מהפסוק "ועבדתם את העבודה הזאת בחודש הזה" - זה עבודה של החודש. [ועיין חגיגה (ט). ודו"ק היטב!]. וכן הימים שאחריהם - כתב בבית ישראל סוף פרשת קדושים בשם ח' הרי"ם שימי אייר עדיין ימי תשובה ויכול לקחת א"ע לתשובה גמורה מאהבה אם לא גמר בניסן, כמו בתשרי - שאחריו מרחשון מלשון - רחושי מרחשן שפוותי'. (וכתב בזה"ק שעד פסח שני השערים פתוחים ואפשר עדיין להכנס לעבוד"ה). בשני החגים עיקר מצות האכילה - בליל ט"ו, (ויעויין פחד יצחק פסח מאמר עא אות ח דבליל ט"ו עמדו עדיין בלי ערב רב). כ"כ רואים בהלכה שהזמנים היחידים של "פרומקייט" - תשרי וניסן, (בניסן חומרת החמץ, ואפי' דברים שאין להם מקור מותרים. ועי' שו"ע סי' תמב סעי' ו ובשעה"צ אות נב. ובשו"ת מן השמים סי' סט כתב שהזהירות בחמץ מכיון שזה מצוה ראשונה, והמאריך בדקדוקי חמץ מאריכים לו ימיו ושנותיו. ובעשי"ת יש ענין להחמיר בפת עכו"ם אפי' למי שאינו נזהר כל השנה כמובא בשו"ע סי' תרג. ויעו' בזה בערבי נחל פר' ויחי ריש דרוש ב). דאלו הזמנים שקובעים ביותר לעבודה - גופא בתר רישא גריר, והכל הולך אחר החיתום. (משא"כ בשאר ימות השנה בזמן העבודה עצמה - פרומקייט שלא לפי הדרגה הינו "טרף" וזיוף). וגם העבודות של שני החגים מקבילות כמש"כ לעיל - ארבע מינים כנגד ארבע כוסות (כנגד שם הוי"ה) וצילא דמהימנותא מול נהמא דמהימנותא. ולאור כל האמור מאירים הדברים המובאים בתו"כ (עיין אור החיים פר' מצורע) שיש ה"א לאכול מצה בסוכה ולשבת בסוכות בפסח! ועיין תורת אמת (לאדמו"ר מלובלין) פר' כי תבא (קטע שמיני) שז' דנחמתא כנגד ימי הספירה, רק הפוך - דכאן זה התעדל"ת והכנה ללוחות שניות. (וע"ש קטע ראשון ענין התעדל"ת והתעדל"ע - וע"ז רומז צרף השם של תשרי - והיה - לשון שמחה. ע"ש היטב).

ע"כ דברנו מעניני פסח בתוך מערכת החגים הכללית, ומכאן נעבור לפרטי החג עצמו - כשהענינים למעשה ממשיכים את הקו הכללי, ובאותו כוון בהתאם. וכך הם פני הדברים:

בריש תגדב"א: "ויגרש את האדם" מלמד שעשה לו "גירושין" כאשה! (ועש"ה בביאור רמתים צופים). ומבואר דאדה"ר קודם החטא היה מקורב לקב"ה בדרגה של נישואים ויחוד גמור, ואחר החטא נתרחק. וכל עבודת כלל ישראל כיום להגיע למצב של קודם החטא - תיקון חטא אדה"ר. (ובמתן תורה עד חטא העגל חזרו לדרגה זו, וכן מתן תורה של לוחות שניות נקרא "יום חתונתו" - יום מתן תורה, עי' במשנה סוף תענית). ויעויין בתשב"ץ קטן (סי' תסד) שאת כל פרטי מנהגי החתונה לומדים ממ"ת, וגם מזכירים אז - כשמחך יצירך בג"ע מקדם. וכן חתן דומה למלך, דכל ז' ימי המשתה הוא בבחינה זו. וכל ישראל בני מלכים, רק שאינו מגולה, אבל נמצא בשורשם, כהמעשה בהשוכר את הפועלים (ב"מ פג). ודו"ק היטב! [ויעו' ברמב"ם (פ"א מאישות ה"א) - "קודם מתן תורה" כו' עש"ה, ולכאו' צ"ב מדוע כאן ורק כאן כתב זאת, הרי כל המצוות ניתנו מסיני, וכן למה אמר המצב שקודם,

ואם בא לומר דין בן נח - יכול היה לומר זאת כפשוטו, דהלכה זו נשארה גם אחר מתן תורה בב"נ? ויעו' בכאר הגולה באר כ' (עמ' לו) שמבאר ההבדל באישות בין ב"נ לישראל, ותולה זאת במ"ת - שאחר מ"ת היה להם המדרגה העליונה, ע"ש באורך, ולפ"ז א"ש הרמב"ם דאין כוונתו בחינת מעשה שהיה כך היה, אלא שכל ענין נישואין וארוסין נובע ממ"ת (ומהות הנישואין בעכו"ם נשאר בבחינת "קודם מתן תורה"). ודו"ק היטב!]. וכל מהלך החגים: מעין יום שכולו טוב - קירוב למצב הסופי, ובפסח זה ההתחלה של העבודה כמש"כ לעיל, ומצוות החג נושאות ממילא אופי זה של "נישואין":

ואכן, המהרי"ל כתב על דברי ר"ג - מצה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ "עד שנגלה עליהם ממ"ה" וגאלם - שבעת אכילת המצה היה גילוי שכינה והתחברות עם הקב"ה. ומכיון שכל ארוסה צריכה ספירת ז' נקיים וז' ברכות, לכן יש בהגדה ז' ברכות עד אכילת מצה (בפה"ג, קידוש, שהחיינו, בפה"א, גאל ישראל, בפה"ג, נט"י), ולכן אמרו כל האוכל מצה בער"פ - כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו בלא הברכות. עכ"ד. (וע"ע בטור או"ח סי' תעא ובהגהות מהרא"ט שם). וכ"כ יש פה ג"כ ז' ימי המשתה. [ולפ"ז יוצא שליל הסדר (נישואין) הוא ממש ההיפך מענין תשעה באב (חורבן, גירושין). ומה"ט שייך ת"ב לא' דפסח כידוע מהסימן דאתב"ש].

והדברים מדברים מצד עצמם: מצות מצה - נישואין עם הקב"ה! (ובחידושי הרי"מ כתב שבגלל שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה - לכן לא הספיק בצקם להחמיץ. וכתבו המפרשים שלהוצאה היה צריך גילוי שכינה - במכת בכורות ובים סוף, ובלי זה לא היו יוצאים דהיו במ"ט שערי טומאה, ונצרך פה התעדל"ע. ולכן נשאר הלחם בלי השאור שבעיסה, שלא היה לו מקום בעקבות התגלות השכינה אז, וחמץ אפי' במשהו אסור. והדברים תואמים את מש"כ לעיל והכל ענין אחד - יחוד גמור עם הקב"ה בלי שום חוצץ ומעכב של חמץ ושאור. ויעו"י בקשר לזה בזהר שמות כי תשא קפט. ד"ה פתח ואמר, ומבואר ג"כ בחומש עצמו שיציאת מצרים היתה בבחינת "אשראי", ועל שאלת משה - "וכי אוציא את בניי", ענה לו הקב"ה: בצאתכם - תעבדון את האלוקים על ההר הזה, חסדים על חשבון העתיד. וזהו גופא הענין של התעדל"ע, וזהו הס"ד המיוחדת שיש ב"התחלה" של עבודה - שיתף מידת הרחמים!).

והמצה עצמה נקראת "נהמא דמהימנותא" - לחם עוני - לחם שעונים עליו דברים הרבה - סיפור יציא"מ, וזה מביא לאמונה (ויסוד אמונתנו הנמצא בכל דבר ודבר - יציא"מ - כמש"כ בתחילת הכוזרי) - "מהימנותא". מצה - בלי הרכבה - אמונה פשוטה.

וברמ"א (סי' תעד) כתוב שקטן שלא מבין את ההגדה - מותר לו לאכול מצה בער"פ! דכל הענין בזה - פסח - לשון "פה סח" - בהגדה - וזה הנישואין, כשהשיא בזה - מכניסה לביתו ומתיחד עמה - ובער"פ חסר עדיין ביחוד הגמור, ולכן זה כבועל ארוסתו בבית חמיו כמש"כ לעיל בשם המהרי"ל. וממילא קטן שלא מבין את ההגדה - לא שייך אצלו איסור זה ודו"ק היטב והדברים עמוקים. (והמבין ירגיש טעם בלבישת קיטל בליל הסדר כאותו טעם של חתן הלוכח לבוש הבדים!).

ובשלב זה יש להמשיך את הקו - כאן טכס הנישואין הוא תהליך יותר ארוך: כתוב בספרים בשם האריז"ל שבפסח יש הארה גדולה - התעדל"ע, ומסתלק אחר יום ראשון, ומחדשים זאת ע"י עבודה עצמית עד שבועות - קבלת התורה. (וספרתם "לכם" ממחרת השבת וכו').

והכל חותר למש"כ לעיל - ששבועות - המשך פסח והכל יו"ט אחד (ולכן אין לשבועות יום קבוע, דזהו יו"ט אחרון של פסח. ויעו"ה רש"י בתמורה יח: ד"ה ואידך. ומה"ט נהגו רבותינו הק' מקרלין סטולין זי"ע לשיר חסל סידור פסח בשבועות). וכעת נרחיב הדברים:

בספירת נדה יש שני ענינים (נצי"ב) - יש ספירת נדה רגילה עם ז' נקיים, ויש ספירה מיוחדת של כלה - המיוחדת לבעלה. ובפסח שזה זמן נישואין - מתחילה ספירה חדשה, וזה ההכנה לנישואין של שבועות. וכ"כ יש ספירת ז' נקיים אחר שנגמרה זוהמת מצרים [ואיתא בחי' הרי"מ שבערב שבועות אין קפידא ליטול צפרני ידיים ורגלים ביחד דהוי כאשה המיטהרת לבעלה, ויעו' במג"א (סי' תצד) שמביא בשם הזה"ק שז' השבועות - ז' נקיים!]. ולמעשה אלו שתי בחינות של נישואין - בליל פסח האירוסין - הקנין, ובשבועות - החתונה עצמה. ובאור החיים יתרו עה"פ החודש הזה לכם - בפסח נישואין עם הקב"ה, ובשבועות הכלה היא התורה והחתן הוא עם ישראל. ואלו הן שתי הבחינות שעליהם אומרים חז"ל - קבלתם מלכותי (אירוסין), קבלו גזרותי (נישואין)! בפסח - קבלת עול המלכות. ובשבועות - קבלת עול מצוות. (ומכיון שהכל - חתונה אחת ארוכה - אין נושאים אז נשים - דאין מערבין שמחה בשמחה, כמו שאין נושאים בחוה"מ!).

ואחר כל האמור נאמר בקצרה - דבפסח יש את לידת עם ישראל וגם נישואין עם הקב"ה כביכול - והכל דבר אחד כמש"כ. ישראל אורייתא וקב"ה חד.

להשלמת הענין של ראשית ועלה מחשבה - מדויק שר"א הוא זה הלומד שבתשרי נברא העולם (והיינו לענין עלה במחשבה כנ"ל), דלמד כב"ש ולעת"ל הלכה כמותם! ודו"ק. ועיין בפח"י חנוכה (מאמר יב) לענין חינוך וסוד היצירה - ועומק הדברים כמבואר פה בענין ראשית. ודו"ק היטב בכ"ז - היום "הרת" עולם. [וזהו גם הענין של למוד כה"ת לעובר דזהו הכנת כוחות ומקום וה"בכח", וכן ענין זווג - מתחילה "עלה במחשבה" לברוא שנים וכו' - וכמו שהביאו זאת התוס' עצמם ברה"ש שם בסו"ד! יעויין שם היטב].

ועי' פרי צדיק (פר' כי תבא אות ג ד) - ומבואר שמלך וכהן מקביל למועד ושבט (דזה אנו עושים, וזה מצד הקב"ה), ומקביל ללב ומח, וראשית של דבר היינו שורש הדבר, ולכן מביאים לכהן ביכורים עש"ה באורך, ולפ"ז רה"ש מקביל לשבת, וכן יו"כ שורש קדושת השבת כידוע, ומה"ט אמרין ביו"כ "אהבה רבה" אפילו חל בחול, ואכ"מ. (וא"ש ג"כ לפמש"כ התוס' שברה"ש רק עלה במחשבה, וזהו ענין ראשית ומחשבה - שהכל תלוי בו בכח. ולכן עושים אז ג"כ "סימנא מילתא", משא"כ בניסן לא עושים רה"ש דאז היה בריאה בפועל. וברה"ש אפשר "לתכנן" את כל השנה, משא"כ בניסן "מסדרים" את את השנה ודו"ק היטב. ולפ"ז ג"כ מבואר למה צריך לעשות ראשית לשנה, דאז התכנון במחשבה וההכנה בכח לכל השנה. והמשכיל הנלבב יצרף לכאן דברי הגמ' בברכות ס. שתפילה מועלת לשנות הולד דוקא בהריון ולא בלידה, ומה"ט גופא תפילות רה"ש הם דוקא בתשרי ולא בניסן, וכמשנ"ת. ודו"ק!). ולפ"ז מובן מדוע שונה רה"ש משאר ר"ח שאין מברכים החודש - דברכת החודש ענינה שליטת ישראל על הזמן, ולכן ר"ח עצמו נקרא מועד, משא"כ כאן שמקביל לשבת וכמש"כ וזה היום תחילת מעשיך דוקא וכו'. ומובן מדוע מימות עזרא הסופר לא מצינו אלול מלא, למרות שקדשו ע"פ הראיה, דזה יוצא מהכלל וכמש"כ ודו"ק היטב! ולפ"ז פסח מקביל לבחינת "מועד". ולכן אז נאמרה מצות החודש הזה "לכם" כו'. וכן בשבועות לכו"ע בעינין לכם. וכן פורים, יעו' במשנ"ב (תרפ"ח ס"ק יח) בשם הירושלמי! ודו"ק. עיין שם משמואל (פר' משפטים) מש"כ (ריש שנת תרעה) ומבואר שם כדברינו בראשית המאמר. וע"ע ערבי נחל (פר' תרומה) לגבי מחלוקת ר"א וריה"ו.

והנה ע"פ כל מה שהארכנו מבואר ביתר שאת וביתר עומק מש"כ בתחילת דברינו שברכת החמה היא דוקא בניסן ולא בתשרי, מכיון שענין החמה שייך למהלך של התעדל"ע ואינו משתנה כהירח, ולכן שייך הוא ביותר לכל המהלך של חודש ניסן וכמשנ"ת. ודו"ק היטב!

